

Egil Ertresvaag

Utdanning av lærere og førskolelærere i Bergen

Bakgrunn

Utdanning av lærerutdannere i Norge kom i gang de første tiårene av 1800-tallet, først og fremst på de såkalte stiftsseminarene. Først ut var seminaret på Trondenes (1826), som i 1848 ble flyttet til Tromsø. Seminaret i Asker kom i 1834, og mot slutten av 1830-årene kom seminarene på Stord, Klæbu (flyttet til Levanger i 1892) og Holt (flyttet til Kristiansand i 1877.)

I hovedsak mente myndighetene at lærerseminarene burde legges til landsbygden, for, som det het i forbindelse med opprettelsen av seminaret på Stord i 1838:

«Prestegjeldets almue er oplyst, meget sædelig, ikke befængt med herskende Laster og ikke forfalden til nogensomhelst religiøs eller politisk Ultraisme.»

Sydneshaugen skole ble oppført i 1921, med Kaspar Hassel som arkitekt. Her begynte allmennlærerutdanningen i Bergen, i 1953. I 1960 ble bygningen overdratt til Universitetet i Bergen.

Seminarene burde ikke legges til byer, der det var dyrere for elevene å bo og leve og der lastene og fristelsene var langt flere enn i bygdene. Likevel ser vi at flere av seminarene etter hvert ble flyttet til byer, noe som utvilsomt henger sammen med at behovet for lærere økte kontinuerlig ut over på 1800-tallet. Gjennom skolelovene av 1848 og 1860 ble grunnlaget lagt for et offentlig skolesystem, og da trengte en også et velutdannet lærerkorps. I tillegg til stiftsseminarene ble det etablert en rekke private lærerskoler, men tendensen var at staten skulle ha hovedansvaret for utdanning av lærere, på lik linje med ansvaret for folkeskolen.

Stiftsseminarene var regulert dels gjennom egne tillegg til skolelovene, dels til særlige reglementer. En egen lov om lærerutdanning kom imidlertid først i 1890.¹

Et omfattende reglement fra 1869 fastsatte 2 års læretid for seminaristene, samtidig som det gav detaljerte regler for fagfordeling, timeplaner, praksisopplæring og internatordningen for elevene. Imidlertid var skolesystemet i så rask endring de siste tiårene av 1800-tallet, at behovet for en egen lov om lærerutdanning vokste raskt. I 1889 kom lovene som etablerte en felles folkeskole for alle barn i Norge, og da ble det uomgjengelig nødvendig også å ta opp lærerutdanningen til revisjon. Etter et omfattende komitearbeid kom den første loven om lærerutdanning i 1890.²

Loven videreførte den 2-årige seminarutdanningen og la grunnlaget for en samordning av fagtilbud og fagkrav ved seminarene. Det ble satt ned en nasjonal eksamenskomisjon med ansvar for gi oppgaver til den avsluttende lærerprøven og stå for sensuren. Samtidig ble seminarene nå åpnet for kvinner. Kvinner hadde allerede tillatelse til å undervise på de laveste trinn i folkeskolen, nå fikk de både fulle undervisningsrettigheter i hele folkeskolen samt innpass på seminarene.

Fra 1880 til 1920-årene ble det reist en rekke store og imponerende folkeskolebygninger i Bergen sentrum. Etter 1945 ble det ledig kapasitet i flere av bygningene, som da kunne tas i bruk til andre formål. En av disse var Nygård skole, der lærerutdanningen i Bergen holdt til fra 1957 til 1965.

Interiør fra lærerrommet, Nygård skole.

For å bøte på lærermangelen ga også loven adgang til å opprette private lærerskoler. Slike institusjoner ble satt i gang på Elverum i 1892 og i Volda og på Notodden i 1895. Alle disse tre seminarene ble senere overtatt av staten.

De ansatte seminarlærerne, som i 1899 sluttet seg sammen i Seminarlærernes Landsforening, kjempet iherdig for endringer i loven. Først og fremst ville de ha en utvidelse av utdanningen fra 2 til 3 år, noe de fikk gjennomslag for ved ny lov om lærerutdanning fra 1902. Etter en langvarig målstrid ble det også bestemt at de vordende lærerne skulle beherske begge målformer, ved at det ble innført skriftlig eksamen både i bokmål og nynorsk. Et forslag om to typer seminarer, ett for bokmål og ett for nynorsk, ble imidlertid ikke tatt med i loven. Heller ikke et forslag om å innføre engelsk som fremmedspråk i lærerutdanningen ble en realitet denne gangen. Derimot ble nå navnet på skolene endret, fra seminarer til lærerskoler.

«De to åndskulturer»

Utdanning av lærere til folkeskolen var tradisjonelt fast forankret i den nasjonale og folkelige kulturen fra 1800-tallet. Læreren var nasjonsbygger og kulturformidler og i utdanningen sto morsmål, kristendomskunnskap og nasjonal historie sterkt. Ungdom fra bygdene var godt representert ved seminarene. Etter hvert som utdanningssamfunnet ble bygd ut, var det også flere med eksamen artium som søkte seg til lærerskolene, og snart vokste det fram et krav om forkortet lærerutdanning for de som hadde en så solid kompetanse som artium gav. Samtidig mente mange at utdannings-

lengden for kandidater uten eksamen artium burde økes til fire år. Den debatten som reiste seg på dette grunnlag fikk også preg av en åndskamp, mellom den nasjonale opplysningskulturen på den ene siden og en «bykultur åpen for impulser fra de store ledende kulturstrømninger» på den andre siden.³ Representanter fra universitetskretser tok til orde for at all lærerutdanning burde bygge på eksamen artium, og noen gikk til og med så langt at de ville stenge lærerskolene og overføre all lærerutdanning til universitetet. Det siste kravet var det ikke stemning for. Derimot ble det i 1930 lovhjemmel for to typer av lærerutdanning, en 2-årig studentlinje som bygde på eksamen artium, og en 4-årig utdanning for ikke-artianere. Fra og med den nye lærerskoleloven i 1938 var den to-årige studentlinjen etablert som en fast ordning ved lærerskolene. Nå ble også lektorstillinger innført i lærerskolene. Tidligere hadde en bare hatt lærere og overlærere. Den siste kategorien falt nå bort og ble erstattet av lektortittelen, slik at en gav innpass for folk som hadde tatt embetseksamen. Også den 2-årige engelsklinjen ble nå introdusert.⁴

Mens det hadde vært tendenser til overtallighet av lærere i 30-årene snudde dette i tiden etter okkupasjonen. Plutselig sto den norske stat overfor et alvorlig problem: å skaffe lærere nok til en skole i gjenreisning og utbygging.

Lærerutdanning i Bergen⁵

De åtte lærerskolene i landet hadde fulle klasser og vel så det i tiden etter 1945. Likevel var ikke dette nok til å møte behovet, og departementet så seg om etter muligheter til å øke studiekapasiteten. Den tidligere nedlagte lærerskolen på Hamar ble åpnet igjen, og i tillegg satset myndighetene på at midlertidige lærerskoleklasser ulike steder i landet skulle løse problemet på kort sikt. Allerede i 1946 åpnet Statens lærerskoleklasser i Oslo, og så var det meningen at flere byer skulle følge etter. Krefter i Bergen ønsket tilsvarende her i byen, men i første omgang ble ikke dette noe av. Planene om en lærerutdanning i Bergen ble blant annet møtt med det argument at «regionen» (stiftet) allerede hadde lærerutdanning i Volda og på Stord, og da var det urimelig at en også skulle utdanne lærere i Bergen. I stedet fikk Bodø tilslaget i 1951. Sterke krefter i Bergen, blant annet skoleinspektør Karl Bakke, arbeidet imidlertid intenst for å sikre lærerutdanning i Bergen, og i mars 1953 kom det tilbud fra departementet om opprettelse av en midlertidig lærerutdanning i Bergen. Det ble antydnet en varighet på fire år.⁶

I løpet av noen få måneder ble det skaffet til veie to klasserom på Sydneshaugen skole, i tillegg til at det ble ansatt rektor. Det ble Ivar Benum, som hadde bakgrunn både som teolog, pedagog og musiker. Han skulle komme til å sette sitt preg på lærerutdanningen i Bergen helt fra begynnelsen og fram til 1979.⁷ 60 elever ble tatt opp og begynte sine studier 1. september 1953. Utdanningen var organisert slik at elevene først gikk ett år på skolen, så hadde de et praksisår ved en folkeskole i byen, før de så avsluttet studiene i det tredje året.

I årene som fulgte økte tallet på klasser og ansatte så mye at undervisningslokalene på Sydneshaugen skole ble for små. Sommeren 1957 flyttet derfor utdanningen til langt rommeligere lokaler ved Nygård skole.⁸ Nå ble det også tatt opp elever uten eksamen artium til 4-årig linje.

Med overflytting til Nygård og stadig økende elevtall var det klart at tanken om at lærerutdanningen i Bergen bare var midlertidig, nå var forlatt. Lærerskolemiljøet hadde «satt seg» i Bergen, og det unge og ekspansive lærermiljøet deltok aktivt i mye av den forsøksvirksomheten som preget lærerutdanningen i 1950- og -60-årene.⁹ På Hamar prøvde man ut 3-årig lærerutdanning i årene 1955-59, og selv om forsøket ble betegnet som lite vellykket, ga det inspirasjon for andre som ville

Fra Landåslien, Lærerskolens bygg ble oppført på markene til høyre.

prøve noe nytt. I 1958 ble det satt i gang et forsøk som var så vellykket at det raskt ble permanent: en egen 3-årig musikklinje. (M-linjen) for utdanning av musikk lærere til skoleverket. Dette var Ivar Benums hjertebarn, samtidig som det var den første statlige musikkutdanning i landet.¹⁰ Det andre forsøket fra denne tiden var ikke like vellykket, det dreide seg om den såkalte H-linjen, et samarbeidsprosjekt mellom Universitetet i Bergen og lærerskolen. Her var meningen at elevene kunne bygge inn et grunnfagsstudium i norsk eller engelsk i lærerutdanningen, men dette var ikke et levedyktig forsøk på denne tiden.¹¹

Lærerskolen skiftet navn til Bergen offentlige lærerskole i 1961, og nå begynte en for alvor å planlegge et nybygg for institusjonen som på få år hadde vokst til å bli en av de største lærerutdanningsinstitusjonene i landet. Hordaland fylkeskommune hadde til rådighet en tomt på Landås, der det var meningen å legge Hordaland fylkesgymnas. Denne tomten fikk nå lærerskolen overta, og etter en grundig planleggingsperiode kunne skolen flytte inn i tidsmessige lokaler på Landås i 1965. Lokalene var skreddersydd for en utdanning som i tillegg til å gi «vanlig» lærerutdanning også la stor vekt på nye undervisningsformer og ikke minst de praktisk-estetiske fagene, som det het på den tiden. Det var gode lokaler for kroppsøving, musikk og forming, det var bibliotek, aula og grupperom. Det var til og med et eget vigslet rom i bygningen, noe som ikke minst vitnet om den «lærerskolekulturen» som fremdeles preget utdanningen.

Seminaristenes siste tid

Fram til 1973 var allmennlærerutdanningen i Norge – og i Bergen – fast tømret på «seminartradisjonen».¹² Grunnlaget var å utdanne allmennlæreren, pedagogen som kunne undervise i alle fag i

Det pedagogiske hus er i ferd med å reise seg.

folkeskolen og som i tillegg kunne gi elevene den nødvendige oppdragelse og kultur – i samarbeid med hjemmet. Undervisningen i lærerskolene var preget av den autoritative lærer, det gikk stort sett i klasseromsundervisning i teorifagene, og fremdeles var det slik at norsk, kristendomskunnskap og pedagogikk sto helt sentralt i utdanningen. I tillegg kom praksisperiodene. Lærerutdanningen var jo en praktisk orientert utdanning, og øvingsskolen var en viktig del av hele utdanningen. Resten av skoledagen for elevene ble fylt opp av en rekke andre fag, samfunnsfag og naturfag samt de praktisk-estetiske fagene.

Lærerne ved lærerskolene hadde nok å gjøre på denne tiden. Leseplikten var meget omfattende, og en kan skjønne frustrasjonen som lå bak følgende henvendelse fra lærerskolelaget til departementet en gang i 1950-årene:¹³

«Lærarskulelaget må atter venda seg til det høge departement um det umenneskelige arbeidspresset som lærarane må gå under i lærerskulen».

Leseplikten ble i 1954 slått fast slik for lærerne ved landets lærerskoler:

- *Praktisk læregjærning (øvingso pplæring) mer per uke*
- *Musikk, sang, 5 timer per uke*
- *Tegning, sløyd, handarbeid, kroppsøving 4 timer per uke*
- *Teorifag..... 21 timer per uke*

*I byens eldste gate, Øvregaten, finner vi det første hus for pedagogisk utdanning i Bergen.
Bygningen, Øvregaten 29, huser i dag Kyrre skole.*

Innføringen av 9-årig grunnskole fra slutten av 1950-årene intensiverte konkurransen om lærerkraftene i skolen og satte kompetansespørsmålet på dagsorden. Debatten fra mellomkrigstiden om «de to kulturer» dukket nå opp igjen, i særlig grad når det gjaldt spørsmålet om hvem som skulle undervise på ungdomstrinnet: klasselæreren eller faglæreren. Fra lærerskolenes side ble det selvsagt viktig å holde på klasselæreren, men samtidig var det åpenbart at skulle en unngå å bli fortrent fra ungdomstrinnet, måtte utdanningen styrkes rent faglig. Myndighetene tok høyde for at det kunne

Fra Øvregaten gikk veien via Lars Hilles gate til Landås for førskolelærerne. Fra 1974 leide utdanningen lokaler i Landås barneskole, oppført 1956.

Lærerstuderer i fri dressur på Landås – før nybygget kom i 1994 og lukket inne dette området.

bli konkurransen om stillingene på ungdomstrinnet, og slo fast at en kunne kombinere en lærerutdanning med enkeltfag fra universitetet, samtidig som det ble åpnet adgang for lærerskolene å tilby årsheter som faglig fordypning.¹⁴

Mot slutten av 1960-årene var tiden inne for en de største reformene lærerutdanningen i Norge hadde vært gjennom noen gang.

Utdanning av førskolelærere

Et av resultatene av reformbølgen i 60- og 70-årene var at førskolelærerutdanningen ble fusjonert inn i lærerutdanningen.¹⁵

Utdanning av førskolelærere i Bergen kom faktisk i gang tidligere enn lærerutdanning. Slik utdanning var begynt i 1930-årene på to steder, Oslo og Trondheim, henholdsvis Barnevernsakademiet i Oslo og (med navn fra 1956) Barnevernsinstituttet Dronning Mauds minne i Trondheim. I Bergen var det et initiativ fra Norges Husmorforbund og Hjemmenes Vel som gav støtet til den første utdanningen, det skjedde i 1947 og resulterte i at «Småbarnpedagogisk Akademi i Bergen» åpnet sine dører i februar 1948 for å ta imot det første kullet av elever. Thora Lund var den første bestyrerinnen for det 20 måneders lange kurset. Samtidig som utdanningen i 1951 skiftet navn til Barnevernsskolen i Bergen, tok Turi Sverdrup Berg over som styrer, og gjennom flere tiårs innsats i skolen er nok hun den enkeltperson som har betydd mest for utdanningen.

I begynnelsen holdt skolen til i Butikkfagskolens lokaler i Øvregaten, men dette var små og trange lokaler. Atskillig bedre ble det fra 1963, da utdanningen kunne flytte inn i nybygget til Bergen Lys-

verker i Lars Hilles gate. Dermed ble også barnevernelevene samboere med de vordende ingeniørene på «teknikken».

Nye og større lokaler gjorde også sitt til at kapasiteten i utdanningen kunne økes. Fra og med skoleåret 1963/64 ble det tatt opp to førsteklasse, og lærerstaben måtte utvides. Utdanningen var lagt opp slik at elevene hadde en rent teorisemester som innledning til studiet. 2. og 3. halvår var de ute i praksis, men samtidig hadde de en skoledag i uken med teoriundervisning. Det siste semesteret i den 2-årige utdanningen var ren teori på skolen.

Den økende utbyggingen av barnehager fra 1960-årene av og framover tilsa sterkere satsing på utdanning av førskolelærere. Profesjonaliseringen av yrket gjorde det også naturlig å knytte seg tettere til allmennlærerutdanningen, noe som resulterte i at barnevernskolen i Bergen fra 1973 ble til førskolelæreravdeling ved Bergen Lærershøgskole. I leide lokaler på Landås barneskole ble det nå gitt undervisning til de vordende førskolelærerne.

Fra 1977 ble førskolelærerutdanningen gjort til en 3-årig utdanning på linje med allmennlærerutdanningen.

Lærerskolen blir lærershøgskole.

Innkorporeringen av førskolelærerutdanningen i den øvrige virksomheten til lærerskolen kan sees som en naturlig del av den store reformbølgen i 1970-årene. Det samme kan en si om innkorporeringen av Statens Lærerinneskole i husstell, opprettet i 1950 og slått sammen med lærerskolen i 1972. Denne reformen gav grunnlag for utviklingen av et sterkt fagmiljø innen heimkunnskap ved lærerskolen i Bergen.

Nybygget er ferdig og innviet 1994.

Fram til 1970 hadde allmennlærerutdanningen vært en egen yrkesskole uten særlige berøringspunkter med andre utdanningsveier. Innstillingene til Ottosenkomiteen og de påfølgende reformtiltakene skapte imidlertid et helt nytt skole- og høgskolesystem. Videregående skolegang, bygd på niårig grunnskole, ble nå det vanlige mønsteret for landets ungdom, og det førte i sin tur til et voldsomt press på alle utdanningsinstitusjoner over gymnasnivå. Ottosenkomiteens svar på denne utfordringen var blant annet en storstilt utbygging av studentplasser i høgskolesektoren, med distriktshøgskolene som det nye og dynamiske elementet. Samtidig måtte all postgymnasial utdanning finne sin plass i et system preget av fellesskap og konkurranse. Lærerskolens folk så med blandede følelser på oppbygging av nye, konkurrerende institusjoner:

*«Det var med blandede følelser lærerskolens folk måtte konstatere at distriktshøgskolens framvekst på mange måter skjøv lærerutdanningen i bakgrunnen. Det kunne ikke herske noen tvil om at i departementet hadde arbeidet med distriktshøgskoler fått høyere prioritet enn det videre arbeidet med ny lov om lærerutdanning».*¹⁶

Lærerskolene var derfor tidlig ute med å kreve høgskolestatus på linje med distriktshøgskolene, slik det går fram av en resolusjon fra lærerskolelaget i 1970:

*«Landsmøtet henstiller til styret å arbeide for at lærerskolene – i likhet med de nylig opprettede regionale, postgymnasiale undervisningsinstitusjoner, gis status som høgskoler.»*¹⁷

Lov om lærerutdanning fra 1973 betydde et avgjørende skille i norsk lærerutdannings historie.¹⁸ Allmennlærerutdanningen ble nå gjort treårig og det ble åpnet både for sterkere fagspesialisering og fordypning og for forsøks- og utviklingsarbeid. Etter søknad kunne nå også lærerhøgskolene gi tilbud om hovedfagsundervisning.

*Utsnitt fra skole-anlegget på Landås. Biblioteket i bakgrunnen.
I forgrunnen statuen «Årets kull» av Asbjørn Borgfelt, bestilt av Hordaland fylkeskommune og satt opp i 1977.*

For Bergen Lærerhøgskole ble dette en mulighet til faglig vekst uten sidestykke. En rekke fag ble etter hvert tilbudt som halvtårs- og årsenheter, og kompetansen blant personalet økte. Det ble etter hvert vanlig å kreve hovedfagseksamen av lærekreftene, i alle fall i teorifagene. Etter få år ble også det første hovedfagstilbudet realisert. Det var hovedfaget i historie som ble utviklet i samarbeid med Historisk Institutt, Universitetet i Bergen. Tilbudet eksisterer fremdeles.¹⁹

Reformene i 1970-årene gav også grunnlag for videre utbygging av det sterke kunstfagmiljøet som allerede var etablert ved lærerskolen i form av blant annet musikklinjen. Etter hvert ble det bygget opp en rekke fagtilbud med forankring i kunst og kultur-fag, som t. eks. drama og forming. Flere hovedfagstilbud sprang senere ut av denne satsingen: blant annet musikkpedagogikk og dramapedagogikk.

Satsingen på fagfordypning og hovedfagstilbud var også et vitnesbyrd om at den faglige kompetansen blant personalet var økende. Utover i 1980-årene var det flere innen personalet som fikk kompetanseopptrykk til førsteamanuensis, og FoU-aktiviteten begynte å ta form innen flere fagområder. Høgskolen fikk sin egen skriftserie, og mange av høgskolens ansatte deltok i forskningsprosjekter enten innen egen fagseksjon eller i et samarbeid med andre. De første kolleger med avlagt doktorgrad ble tilsatt.

Samtidig ble lærerhøgskolen modernisert på en annen måte. Før 1970 var det et forholdsvis stivt og til dels autoritært styringssystem ved lærerskolen. Rektor var den dominerende leder for virksomheten, og lærerkollegiet hadde forholdsvis liten innvirkning på den daglige driften av skolen. Elevene hadde ingen formell innflytelse på sin arbeidssituasjon. Gjennom en serie reformer i 1970- og 80-årene ble styringssystemet ved lærerhøgskolen demokratisert. Leseplikten for de ansatte ble redusert, og personalet fikk økt medinnflytelse, dels gjennom lærerråd og høgskoleråd, dels gjennom fagforeningsvirksomhet. Elevene, som nå ble kalt studenter, fikk også plass i høgskolerådet, og i de radikale 1970-årene kunne de også gjøre seg gjeldende på andre og mer høylytte måter. Endelig gikk Bergen Lærerhøgskole, som den første i landet, over til systemet med valgt rektor. Ivar Benum var som nevnt rektor fram til 1979, men han hadde også flere permisjoner i stillingen. I disse periodene vikarierte Martin A. E. Andersen som rektor, og han var også konstituert rektor i et par år etter at Benum hadde trukket seg tilbake. Det var i denne situasjonen en hadde en langvarig diskusjon om styringsformene ved høgskolen, og den endte med at systemet med valgt rektor fikk gjennomslag. I 1981 ble Ivar Drevland valgt som rektor ved Lærerhøgskolen i Bergen, mens Martin A. E. Andersen gikk til stillingen som direktør i Det regionale Høgskolestyret, det organ som var opprettet for å koordinere høgskolene i fylket etter reformene i 1970-årene.

Kompetanseutviklingen i høgskolesektoren førte i 1980-årene til en betydelig vekst i tallet på institusjoner som gav høgskoleutdanning. I tillegg til de eldre (og nå oppgraderte yrkesutdanningene) dukket det fram en rekke nye utdanningstilbud på høgskolenivå. Det var i første rekke velferds- og omsorgssektorens profesjoner som nå utviklet egne høgskoler.²⁰ Hernes-utvalget grep fatt i denne utviklingen i annen halvdel av 1980-årene.²¹ Det viktigste resultatet var en storstilt sammenslåing av høgskoler i et regionalt system. Bergen Lærerhøgskole ble nå slått sammen med ingeniørhøgskolen og en rekke helsefaghøgskoler til Høgskolen i Bergen.

*Høgskolemiljøet på Landås har helt fra begynnelsen vært sterkt preget av kunstfag og estetikk.
I denne delen av bygningen ligger nå Studentbokhandelen Studia.*

Lærerutdanning i Høgskolen i Bergen

I perioden fra sammenslåingen i 1994 og fram til i dag, er det flere ting ved lærerutdanningen som slår en som viktige utviklingstrekk:

- *Et stadig mer mangfoldig studietilbud*
- *Sterkere vekt på forskning og utviklingsarbeid*
- *Økende kompetanse hos de tilsatte*

Etter at allmennlærerutdanningen ble utvidet fra tre til fire år i 1991, er muligheten for faglig fordypning blitt mye større. Grunnutdanningen er fremdeles preget av mange fag, samt pedagogisk teori og praksis, men i de to fordypningsårene er det mange muligheter for studentene. Lærerutdanningen i Bergen har også klart å bevare og utvikle det sterke kunstfaglige miljøet. Fremdeles kan en bli allmennlærer med spesialutdanning i musikk og en kan bli førskolelærer med spesialutdanning i kunstfag. Drama og kunst og håndverk er årsstudier, mens dramapedagogikk og musikkpedagogikk er etablert som masterstudier (tidligere hovedfag).

FoU-virksomheten ved lærerhøgskolen har vært i stadig vekst helt siden slutten av 1970-årene. Det betyr ikke at utviklingen har vært problemfri. Manglende ressurser og varierende kompetanse blant personalet har gjort at forskningsaktiviteten har gått i bølger og at den har ført med seg mange og til dels harde diskusjoner innad i personalet. Tidlig i 1980-årene fikk personalet ved lærerhøgskolen gjennomslag for at alle tilsatte i faglig stilling skulle ha en FoU-ressurs. Det var en viktig reform, for da fikk en knesatt det prinsipp at undervisningen i en høgskole skal være forskningsbasert.

Selv om praksis ikke alltid har stått i forhold til målsettingene, har det vært en betydelig heving av omfanget av og nivået innen FoU-virksomheten. Dette henger igjen sammen med kompetansehevingen blant personalet. Flere og flere har nå doktorgrad innen sitt fagområde, og tallet på førstestillinger (førsteamanuensis og førstelektor) har økt betydelig. De første professorer er også på plass. Tallet på «publikasjoner» i form av bøker, artikler, foredrag, utstillinger og konserter har også vært sterkt stigende.

FoU-virksomheten er nå også en integrert del av førskolelærerutdanningen. Som i andre deler av utdanningen legges det stor vekt på å trekke med studentene i forsknings- og utviklingsarbeid.²²

Som ved de andre avdelingene og ved andre høyskoler har denne utviklingen ført til stadige diskusjoner om veivalg og ressurser ved lærerutdanningen. På den ene siden har mange vært opptatt av at «akademisering» av utdanningen ikke må gå på bekostning av den praksisnære tradisjon som lærerutdanningen bærer med seg. Slik sett slutter de seg til en uttalelse som lærerhøgskolelaget gav i 1975:

«En studiestruktur med universitetenes arbeidsform som forbilde vil ikke tjene lærerutdanningen, fordi en slik struktur truer verdifulle tradisjoner i norsk lærerutdanning. Lærerskolene har vært det viktigste ettergymnasiale studietilbud bygd på andre grunntradisjoner enn de akademiske. Begge disse tradisjoner må holdes oppe og få anledning til videreutvikling.»²³

På den annen side har stadig flere vektlagt nødvendigheten av å drive forskning og fagutvikling som en integrert del av hele studiet. Slik forskning, enten den er disiplinbasert som ved universitetet eller «profesjonsbasert» på en eller annen måte, sees nå som nødvendige og viktige innslag i utdanningen.²⁴ Det er ikke lenger diskusjon om det skal drives FoU – virksomhet i lærerutdanningen. Diskusjonen går mer på hva slags type forskning som skal utføres og hvordan den skal organiseres og formidles.

Et annet spenningspunkt i lærerutdanningen er forholdet mellom enkeltfagene og pedagogikk. Etter at pedagogikken ble utviklet som fagområde og fikk en økende plass i lærerutdanningen, vokste det også fram en vedvarende debatt om forholdet mellom den plass pedagogisk teori og praksis på den ene siden og enkeltfagene på den andre siden skulle ha i utdanningen. Lærerutdanning er en utdanning med stor fagtrengsel, blant annet fordi den utdanner lærere til hele grunnskolen. En løsning på dilemmaet ble opprettelsen av flere faglærerutdanninger, slik det i sin tid ble gjort med musikk, og slik det senere ble gjort innenfor naturfagene. (Nå faglærerutdanning i realfag). En annen måte å løse fagtrengselen på er å øke utdanningslengden. Det er blitt gjort flere ganger, som vi har sett, og i disse dager er det mange som sysler med planer om en 5-årig allmennlærerutdanning.

Debatten om pedagogikk kontra andre fag har også dreid seg om kompetanse. Mot sterke krefter, også innen egne rekker, har lærerutdanningen klart å holde på at ferdigutdannede lærere skal ha generell undervisningskompetanse i hele grunnskolen. Grunnsynet bak dette er troen på at klasselæreren er en så viktig «komponent» i skolen at hun ikke må forsvinne. Basis for klasselærerens posisjon er nettopp det faglige grunnlaget innen pedagogisk teori og praksis. Mange har i som nevnt gått til angrep på den generelle undervisningskompetansen, først og fremst basert på en holdning om at de øverste trinnene i grunnskolen trenger en større faglig innsikt enn det en allmennlærer vanligvis har. En skal heller ikke legge skjul på at kampen om kompetanse også er en kamp mellom institusjoner. Universitetene har tradisjonelt stått i spissen for kampanjene om større faglig dybde for lærerne i grunnskolen.

Lærerstudenter i konsentrasjon.

Oppsummering

Lærerutdanningen i Bergen har eksistert i over 50 år. Den begynte som en midlertidig ordning, men etter få år hadde den etablert seg som en fast institusjon, noe som ble markert ved innflytting i et tidsmessig nybygg på Landås i 1965.

Lærerutdanningen har tradisjonelt vært en sterkt statlig styrt utdanning, og dette er fremdeles tilfelle. Imidlertid har lærerutdanningsinstitusjonene fått anledning til – innenfor gitte rammer – å dyrke fram en rekke faglige sætrekk, og lærerutdanningen i Bergen har vært dyktig til å gjøre nettopp det. Det begynte med musikklinjen, noe som i sin tur førte til bred satsing på flere kunstfag. Utdanningen var også tidlig ute med å etablere årskurs i en rekke fag, og allerede i 1977 ble det første hovedfagstilbudet introdusert, i samarbeid med Universitetet i Bergen.

Den sterke faglige profilen har i den siste tiden ført til en betydelig satsing på forskning og utviklingsarbeid. Nye masterstudier er kommet, og ansatte er involvert i en rekke samarbeidsprosjekter med kolleger i inn- og utland. Samtidig er den formelle kompetansen økt betydelig. Etableringen av et forskningssenter innen kunstfagene er det foreløpig siste resultat av en sterk FoU-satsing ved avdelingen.

Noter

- ¹ Henrik Halvorsen: Hundre år på lag med lærerutdanningen 1899 – 1999. Forskerforbundets Forening for Lærerutdanning 1999
- ² Sm.st. s. 11ff.
- ³ Her sitert fra sm. St. s. 26
- ⁴ Helge Dahl: Norsk lærerutdanning. Oslo 1959
- ⁵ Som nevnt i forordet vil det senere i år bli gitt ut en egen artikkelsamling om lærerutdanningen i Bergen gjennom 50 år. De fleste av artiklene til dette skriftet foreligger allerede, og i det følgende har jeg benyttet meg av en del av de opplysninger som kommer fram i disse artiklene. Det gjelder blant annet bidraget fra Martin A. E. Andersen om den generelle utviklingen av lærerutdanningen i Bergen fra 1953 til 1965 (Andersen 2003), videre et bidrag fra Noralf Mork om musikklinjen ved BLH (Mork 2003) og et bidrag fra Magne Angvik om hovedfagsstudiet i historie. (Angvik 2003). En mer inngående og grundig gjennomgang av lærerutdanningen i Bergen gjennom 50 år vil altså utstå til det nevnte jubileumsskriftet kommer.
- ⁶ Andersen sm. st.
- ⁷ Mork 2003 og Andersen 2003
- ⁸ Egil Ertresvaag: Veien til Kronstad. Høgskolebygninger i Bergen. Bergen 2001
- ⁹ Andersen 2003
- ¹⁰ Mork 2003
- ¹¹ Ifølge Andersen 2003 ble forsøket lagt ned «ikke minst fordi Universitetet i Bergen den gang viste liten eller ingen fleksibilitet i forhold til kravet om å ha fullført forberedende prøver før en kunne avlegge grunnfagseksamen ved universitetet.»
- ¹² Andersen 2003. Halvorsen sm.st.
- ¹³ Sitert etter Halvorsen sm.st.
- ¹⁴ Lov om utdanningskrav for lærere 1961
- ¹⁵ Det følgende er først og fremst hentet fra Turi Sverdrup Berg: Førskolelærerutdanning i Bergen gjennom 40 år. Bergen Lærerhøgskoles skriftserie nr. 3 1988
- ¹⁶ Halvorsen sm.st. s. 92. Uttalelse fra lærerskolelaget i 1970
- ¹⁷ Sm.st.
- ¹⁸ Lov om lærerutdanning 1973. Jfr. Egil Ertresvaag: Veien til kronstad s. 74
- ¹⁹ Jfr. Angvik 2003
- ²⁰ Som nevnt i forordet vil det senere i år bli gitt ut en egen artikkelsamling om de utdanningene som nå danner en vesentlig del av Avdeling for helse- og sosialfag ved Høgskolen i Bergen.
- ²¹ NOU 1988:28 Med viten og vilje.
- ²² Som ett av mange eksempler kan vi nevne det utviklingsarbeid som utføres under tittelen «Uteskole». Dette er ulike prosjekter der høgskolens ansatte sammen med barnehagepersonell utvikler aktiviteter ute i naturen. Prosjektene har resultert i en rekke artikler til bruk både i utdanningen og i barnehagens praksis. Førskolelærerutdanningen er nå også organisert slik at natur- og friluftsliv er en egen linje i studiet, på samme måte som kunsthøgskolen er det.
- ²³ Sitert etter Halvorsen s. 101
- ²⁴ Med «profesjonsbasert» tenker en på forskning på selve utdanningen, f. eks. praksisfeltet.